

Sivistysvaliokunnalle

## **Arenen lausunto hallituksen esitykseksi eduskunnalle arkistointilaiksi ja laiksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain muuttamisesta**

HE 169/2025

Arene lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

Lausunnon ydinkohdat:

- Arkistolain uudistaminen ja Kansallisarkiston kansallinen tietovaranto ovat ammattikorkeakoulujen näkökulmasta tarkoituksenmukaisia ratkaisuja, kunhan siirto säilyy mahdollisuutena eikä veloitteena ja pysyvästi säilytettävien asiakirjojen siirtovelvoitteiden rahoitus ja vaikutukset arvioidaan huolellisesti. Esitys sisältää kuitenkin ammattikorkeakouluille uusia tehtäviä ja merkittäviä lisäkustannuksia, joihin ei ole esitetty kattavaa rahoitusratkaisua.
- Arkistoinnin suunnittelua (7 §) ja arvonmäärittystä (8 §) koskevat veloitteet edellyttävät ammattikorkeakouluilta uutta tiedonhallinnan ja tutkimuksellisten tarpeiden osaamista sekä Kansallisarkistolta selkeää ja yhtenäistä ohjeistusta, jotta veloitteet toteutuvat yhdenmukaisesti. Tiedonhallintamallin käyttö arkistonmuodostussuunnitelman sijasta ei nykyisellään vastaa arkistoinnin tarpeita ja voi heikentää asiakirjallisen tiedon hallintaa.
- Kansallisarkiston tietovarannon käyttöönotto ja pysyvästi säilytettävien aineistojen, kuten arviolta lähes 400 000 opinnäytetyön, siirto edellyttävät laajoja järjestelmä-, prosessi- ja sopimusmuutoksia, ratkaisuja kaksoisrekisterinpitäjyyden hallintaan sekä riittäviä resursseja niin ammattikorkeakouluille kuin Kansallisarkistolle. Lakiesityksessä tulee lisäksi yksiselitteisesti selvittää, koskevatko veloitteet myös tutkimusaineistoja, jotta vastuut ja kustannukset ovat ennakoitavissa.

Yleisesti ottaen Arene pitää tärkeänä, että arkistolakia päivitetään vastaamaan nykyisen toimintaympäristön ja digitalisaation vaatimuksia. Tärkeää on lisäksi arkistolainsäädännön yhdenmukaistaminen julkisuuslain, tiedonhallintalain ja tietosuojalainsäädännön kanssa. Arene kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että hallituksen esitys sisältää elementtejä, jotka edellyttävät ammattikorkeakouluilta uusia tehtäviä ja investointeja sekä aiheuttavat merkittäviä lisäkustannuksia ilman, että rahoitusvaikutuksista ja kustannusten kattamisesta on esityksessä selkeä kokonaiskuva. Arene pitää erinomaisena ehdotusta, jonka myötä ammattikorkeakouluille avataan mahdollisuus siirtää arkistoitavat asiakirjat ja tietoaineistot Kansallisarkiston ylläpitämään kansalliseen tietovarantoon, mutta ei veloiteta siihen. Lakiesityksen 10 §:ssä säädettävä yleinen arkistointipäätös helpottaa ja selkeyttää merkittävällä tavalla korkeakoulujen arkistointimahdollisuuksia. Samalla Arene korostaa, että erityisesti pysyvästi säilytettävien asiakirjojen siirtämiseen liittyvät veloitteet edellyttävät vaikutusten huolellista arviointia ja riittävää rahoitusta.

**Tarkemmat huomiot esitykseen:**Arkistoinnin suunnittelu

Arkistointilain 7 §:ssä säädetään arkistoinnin suunnitteluun liittyvistä vastuista ja velvoitteista. Pykälässä säädetään viranomaisen velvollisuudesta suunnitella arkistoinnin toteuttaminen osana tiedonhallintaa. Pykälä sisältää myös arkistoitavien asiakirjojen ja tietoaaineistojen Kansallisarkistolle siirron suunnittelun osana suunnitteluvetoa. Säännöksen keskeinen tavoite on tukea laadukasta tiedonhallintaa. Pykälässä on myös säädetty, että Kansallisarkisto voi antaa tarkempia määräyksiä säädettyjen velvoitteiden teknisistä toteuttamistavoista.

Arene katsoo, että Kansallisarkistolla on merkittävä rooli ja vastuu ohjeistaa viranomaisia yhtenäisellä tavalla. Iso kysymys liittyy esimerkiksi siihen, miten tiedonhallinnan vastuut määritellään ja miten viranomaisia ohjeistetaan arkistointia yhtenäiseen tapaan. Lisäksi Arene näkee haasteena, että arkistonmuodostussuunnitelma ollaan korvaamassa tiedonhallintamallilla, sillä tiedonhallintamallit soveltuvat sekä käsitteellisesti että toiminnallisesti huonosti arkistoinnin tarpeisiin. Esitetty lainsäädännön muutos saattaa johtaa tilanteeseen, jossa tiedonhallintamallin työkalut mahdollista asiakirjallisten tietojen ylläpitämistä.

Arene katsoo, että arkistoinnin suunnittelua koskevat velvoitteet lisäävät korkeakoulujen suunnittelu- ja kehittämistyötä sekä edellyttävät panostuksia tiedonhallinnan osaamiseen. Nämä lisäresurssitarpeet tulee tunnistaa ja huomioida sekä lainsäädännön toimeenpanossa että korkeakoulujen rahoituksessa.

Arvonmääritys

Arkistointilain 8 §:ssä säädettäisiin arkistoitavaksi tarkoitettujen viranomaisen asiakirjojen arkistollisen arvon määrittämisestä. Ehdotetun pykälän 1 momentissa säädettäisiin viranomaisen velvollisuudesta määritellä arkistoitavat asiakirjat ja tietoaaineistot tutkimuksellisten tarpeiden perusteella (arvonmääritys). Ehdotetun pykälän 2 momentissa säädettäisiin arvonmäärityksessä huomioitavista seikoista yhteiskunnan kehitystä monipuolisesti kuvaavien ja edustavien tietojen tunnistamiseksi.

Arene katsoo, että pykälässä esitetty vastuu arvonmäärityksestä edellyttää, että viranomaisella ja viranomaiseksi arkistointilaissa rinnastettavalla taholla, kuten ammattikorkeakoululla, tulee olla osaamista tutkimuksellisten tarpeiden määrittämiseen ja yhteiskunnan kehitystä monipuolisesti kuvaavien ja edustavien tietojen tunnistamiseen. Arene näkee haasteena sen varmistamisen, että korkeakoulujen arkistoinnista vastaavat henkilöt ja siten korkeakoulut ymmärtävät tietojen tunnistamisen ja siten arvonmäärityksen yhtenevällä tavalla. Lisäksi iso kysymys liittyy siihen, miten arvonmääritys muuttuu ajassa ja mitä se tarkoittaa tulevaisuuden tutkimuksen näkökulmasta. Vai katsotaanko arvonmäärityksen haasteiden ratkeavan jollain tavalla Kansallisarkiston yleisten arkistointipäätösten myötä. Arvonmääritysvastuu edellyttää käytännössä myös ajallisesti jatkuvaa työtä, kun pysyvästi säilytettävien aineistojen määrä kasvaa ja uusia aineistoryhmiä syntyy. Tämä lisää ammattikorkeakoulujen tehtäviä myös tulevaisuudessa.

### Aineistojen käytettävyys Kansallisarkiston tietovarannosta

Hallituksen esityksessä tavoitteeksi on esitetty myös mahdollisuutta, jonka myötä kansalliseen arkistotietovarastoon voisi siirtää jo säilytysvaiheessa arkistoitavaa materiaalia ja tarvittaessa viranomaisella olisi tarpeen mukaan mahdollisuus palauttaa arkistoitu materiaali takaisin viranomaisen käyttöön, jos asia tarvitsee avata uudelleen. Tämä edellyttää kuitenkin merkittäviä investointeja esimerkiksi korkeakoulujen järjestelmiin, jotta ne saadaan yhteensopiviksi Kansallisarkiston kautta. Lisäksi pysyvästi säilytettävien asiakirjojen, kuten opinnäytetöiden, saattaminen sellaiseen tekniseen ja metatietovaatimukset täyttävään muotoon, että ne voidaan pitkäaikaisesti säilyttää kansallisessa arkistotietovarannossa, lisää ammattikorkeakoulujen tehtäviä. Korkeakouluille tulee maksettavaksi uusia kustannuksia, samoin työ edellyttää pitkälle menevää koordinaatiota ja uusia toiminnallisia ja teknisiä ratkaisuja. Ammattikorkeakoulujen sisäisiä ja yhteisiä tietojärjestelmiä, prosesseja ja sopimuksia on muutettava pitkäaikaissäilytyksen tarpeita silmällä pitäen, mukaan lukien nykyisten opinnäytetöiden ja julkaisujen sähköiset palvelut ja pitkäaikaissäilytysratkaisut. Ammattikorkeakouluissa on tällä hetkellä arviolta lähes 400 000 opinnäytetöitä, jotka odottavat siirtoa kansalliseen arkistotietovarantoon, mikä havainnollistaa tehtävän laajuutta ja siihen liittyviä kustannusvaikutuksia.

Aineiston sijoittuminen kahteen eri paikkaan aiheuttaa myös kaksoisrekisterinpitäjyyden, jolloin kansalaisella olisi eri oikeudet samoihin tietoihinsa kahdessa eri tietovarannossa. Näissä tilanteissa tulisi olla selvyyttä siitä, miten tietopyynnöt käsitellään viranomaisen ja Kansallisarkiston välillä. Ammattikorkeakoulujen aineistojen siirto laajamittaisemmin Kansallisarkistolle tulisi myös kasvattamaan Kansallisarkiston tietopyyntöjen määrää, johon Kansallisarkistolla tulisi olla riittävät resurssit. Arene pitää tärkeänä, että kansalliset ratkaisut mahdollistavat ammattikorkeakoulujen yhteisten palveluiden hyödyntämisen ja keskitetyt sopimus- ja palveluratkaisut siten, ettei jokaisen korkeakoulun tarvitse erikseen neuvotella ja toteuttaa kaikkia siirtoratkaisuja. Arene epäilee, että kokonaisuus aiheuttaa ammattikorkeakouluille merkittäviä lisäkustannuksia ja tämä tulee huomioida jatkovalmistelussa.

### Tutkimusaineistot

Lakiesityksestä ei käy yksiselitteisesti ilmi, että koskeeko lakiesitys myös tutkimusaineistoja. Asiaa tulisi tarkentaa lakiesitykseen. Epäselvyys tutkimusaineistojen asemasta vaikeuttaa sekä vastuiden että kustannusten ennakoitavuutta ja voi johtaa korkeakouluissa erilaisiin tulkintakäytäntöihin.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry

Riitta Konkola  
puheenjohtaja

Ida Mielityinen  
toiminnanjohtaja